

Wat is Basale Stimulatie ?

Een voorstel tot begripsverklaring Lars MOHR

(namens de Commissie van de Internationale Vereniging ‘Basale Stimulation’®)

Wetenschappelijke artikels of boeken beginnen gewoonlijk met verklaringen van hun centrale begrippen. De bedoeling daarvan is o. a. om in de mate van het mogelijke misverstanden tussen de auteur en de lezer te vermijden. Ook bij het behandelen van het begrip ‘Basale Stimulation’®*zijn misverstanden nooit ver weg. Dat komt omdat het begrip Basale Stimulatie, dat ondertussen in vakkringen tientallen jaren bekend is, met de tijd een niet onbelangrijke begripsverandering heeft gekend. Wat wij nu onder Basale Stimulatie verstaan dekt niet meer volledig de inhoud van het begrip Basale Stimulatie, 25 jaar geleden (natuurlijk zijn er nog punten van overeenkomst). Waar de nadruk aanvankelijk eerder lag op B.S. als een aangereikte benaderingsmethode, evolueerde de inhoud naar een ruim begeleidingsconcept voor mensen met ernstige meervoudige beperkingen (ACKERMANN 2007, 161). Als men daarvan uitgaat, dan beantwoordt de begripsverklaring, die de actuele ideeën over het begrip Basale Stimulatie scherp verwoordt, tenminste aan twee doelen:

- zij maakt het mogelijk om begripsverklaringen die op verschillende plaatsen in de literatuur voorkomen (FRÖHLICH 2003, 10, 178-180 of FRÖHLICH / NYDAHL 2004, 83f.), te bundelen tot één visie.
- zij toont kernachtig de kenmerken van het concept. Men kan die niet (meer) ontkennen als men zakelijk, op correcte wijze en eigentijds over Basale Stimulatie wil spreken of ermee werkt.

Basale Stimulatie is een concept van menselijke bejegening. Dit concept reikt individuele - eventueel niet aan voorwaarden gebonden - mogelijkheden en prikkels aan. Dit verloopt volgens processen van een communicatieve dialoog die ontwikkelingskansen tracht uit te werken voor mensen met een zware beperking, ook mensen die riskeren van zelfs nog grotere schade op te lopen.

Basale Stimulatie streeft ernaar om:

- gezondheid en welbevinden
- vorming en deelname aan het maatschappelijk leven
- zelfrealisatie

bij de benaderde personen te bevorderen, in stand te houden of te ondersteunen.

Alvorens deze begripsverduidelijking verder uit te werken, dient te worden benadrukt:

- dat bovenstaande definitie de vrucht is van gemeenschappelijk werk binnen de Commissie van de Internationale Vereniging ‘Basale Stimulation’.
- dat deze begripsverklaring door de voorzitter werd voorgesteld aan de algemene vergadering van de Internationale Vereniging Basale Stimulatie op 16 mei 2008 te Hamburg en met grote meerderheid werd goedgekeurd.

In wat volgt worden enkele elementen van die begripsverklaring nauwkeuriger uitgewerkt.

* De naam ‘Basale Stimulation’, in het Nederlands verder vertaald door ‘Basale Stimulatie’, is over heel Europa als een beschermde naam geregistreerd. De Internationale Vereniging Basale Stimulatie is eigenaar van deze term. Omwille van de vlotte leesbaarheid wordt ® verder in de tekst weggelaten.

Basale Stimulatie is een concept...

Basale Stimulatie kan men beschouwen als “een ideematige benadering van problemen en moeilijkheden die mensen met een zeer zware beperking ervaren” (Fröhlich 2003, 10). Noem

het een denkmodel dat helpt begrijpen en ernaar te handelen. Het reikt gesystematiseerde ervaringen en prikkels aan die in de praktijk hun waarde reeds in allerlei vormen hebben aangetoond. Dit kan alleen maar wanneer het aanbod 'Basale Stimulatie' zich steeds afstemt, aanpast en zonodig wijzigt. Dit betekent dat dit aanbod telkens rekening houdt met de behoeften en de levenservaringen van de doelgroep en het doel voor ogen houdt dat men daarmee wil bereiken.

Meteen wordt duidelijk wat Basale Stimulatie niet is: het is geen vastomlijnd trainings- of behandelingsprogramma, ook geen prikkelmechaniek, geen ontwikkelings- of verzorgingstechnologie. Basale Stimulatie komt niet aandragen met alom toepasbare recepten. Basale Stimulatie geeft geen pasklaar antwoord op wat men moet doen in uiteenlopende situaties van zorg, therapie of pedagogisch handelen.

...van menselijke bejegening,

Basale Stimulatie gaat ervan uit, dat pedagogische, verpleegkundige en therapeutische interactie enkel dan kan slagen, wanneer de benaderde mens ernstig wordt genomen zoals hij zich uitdrukt, met respect voor de subjectieve gevoelens die er de grondslag van zijn.

Basale Stimulatie wil ons uitnodigen om op medemensen betrokken te zijn en - samen met hen - op de (materiële) omgeving.

Nadruk leggen op de intermenselijke relatie als kern van het concept, veronderstelt ook een bepaalde ethische grondhouding bij wie professioneel daarmee bezig is. Men kan deze omschrijven als een beschermende houding ten gunste van mensen met beperkingen (SCHNELL 2004).

dat individuele...

Individualiseren als leidmotief van Basale Stimulatie gaat uit van het feit dat mensen wel evenwaardig zijn maar evenwel dikwijls erg verschillen in hun interesses, in hun voorkeuren, levenservaringen of wijze van communiceren. Bij het basale werk wordt een grotere en meer doorslaggevende betekenis gegeven aan aandacht voor en bewust ontwikkelen van die eventuele verschillen of persoonlijkheidskenmerken bij elke mens (met zware beperkingen).

- eventueel niet aan voorwaarden gebonden – mogelijkheden en prikkels aanreikt,

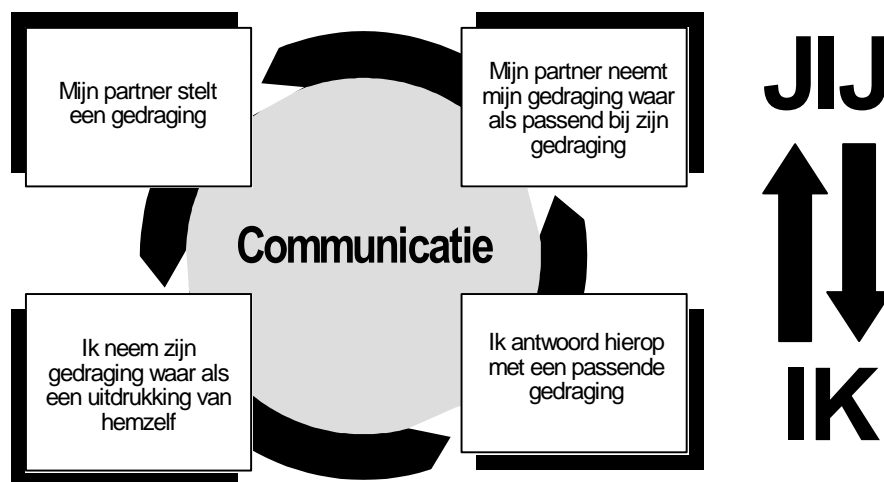
Het basale karakter van pedagogische, verpleegkundige of therapeutische benadering komt zonodig hierin tot uiting dat, wie dit aanbod ontvangt, aan geen voorwaarden moet voldoen om erin betrokken te worden. Van hem wordt vooraf geen enkele vaardigheid of voorkennis verwacht. Fysiek en levend aanwezig zijn is voldoende om toegang te krijgen tot een basaal uitwisselingsproces (FRÖHLICH 2006, 402). Om zover te geraken, kan om te beginnen de communicatievaardigheid, de waarneming, de bewegingsmogelijkheid, de alertheid, het leervermogen enz. alle aandacht krijgen.

volgens processen van een communicatieve dialoog...

Basale Stimulatie stelt de ervaring, de wijze van reageren, de behoeften en de bestemming van elke mens met zware beperkingen in het centrum van de professionele aandacht. Basaal werken gedijt bijgevolg enkel in een aandachtige dialoog met de persoon met beperkingen. Gelukte communicatieve situaties in onderlinge verstandhouding, het vinden van gemeenschappelijke punten, betrokkenheid op mekaar, zijn fundamentele ankerpunten bij en voor basale activiteiten. Dit wordt schematisch als volgt voorgesteld:

Schema 1: kringloop van een geslaagde communicatie

(bron: kleine wijziging van MALL 1993, 139; 2004, 39; FRÖHLICH / SIMON 2004, 88)

...met het doel om voor mensen met een zware beperking of die riskeren van zelfs nog grotere schade op te lopen...

Hieronder volgt de opsomming van de doelgroep van Basale Stimulatie.

Een bedenking vooraf: kinderen, jongeren en volwassenen met een zware beperking, hebben bij vele zaken bij alle activiteiten van het dagelijkse leven, menselijke hulp nodig. Die hulp is veel intenser dan de hulp die gezonde leeftijdsgenoten vragen.

Volgens een behoeftebeschrijving van BIENSTEIN / FRÖHLICH (2007, 39), gaat het om mensen:

- die af en toe behoefte hebben aan lichamelijke nabijheid om de andere te kunnen waarnemen, ervaren.
- die behoefte hebben aan medemensen die hen ook zonder verbale taal verstaan en die zich afstellen op hun individuele uitdrukkingsmogelijkheden of lichaamstaal.
- die behoefte hebben aan medemensen die de omgeving en zichzelf nabij brengen op een bevattelijke manier.
- die behoefte hebben aan medemensen die bij hen houdingsveranderingen en beweging mogelijk maken.
- die behoefte hebben aan medemensen die hen zowel vertrouwd als vakkundig en competent, verzorgen, verplegen, ondersteunen en begeleiden.

Waar het concept aanvankelijk een vrij enge opvatting had over de doelgroep (FRÖHLICH 1978, 43; HAUPT / FRÖHLICH 1982, 22f.), is daar intussen een aanzienlijke verruiming in opgetreden. Nu werken binnen Basale Stimulatie vaklui van verschillende disciplines bij het bejegenen van:

- vroeg geboren kinderen die intensieve medische behandeling en verpleegkundige zorg nodig hebben.
- kinderen, jongeren en volwassenen met zware meervoudige beperkingen.
- mensen die door ziekte of een ongeval zware beperkingen hebben opgelopen (N.A.H.)
- bejaarde mensen die verpleegkundige zorg nodig hebben en stervenden.

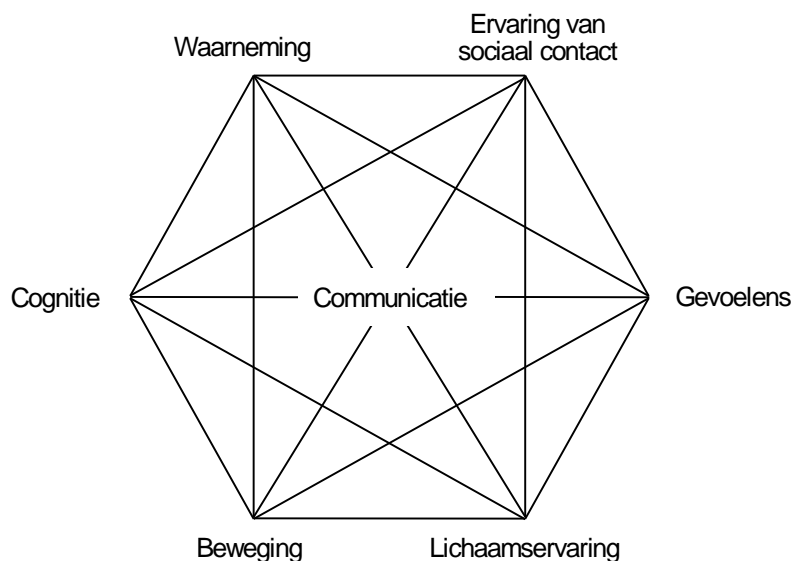
Naast deze doelgroepen kan het aanbod Basale Stimulatie ook dienstbaar zijn als pedagogische, verpleegkundige of therapeutische ondersteuning en begeleiding van mensen die:

- omwille van een zware cognitieve beperking gedragsproblemen stellen of
- die in samenhang met een zware cognitieve beperking chronisch ziek zijn (vgl. THEUNISSEN 2000, 137).

...ontwikkelingskansen uit te werken...

Mensen zijn geen machines maar wel levende wezens. Dit betekent dat men de ontwikkeling niet zomaar van buiten af kan forceren of er kan 'ingieten door een trechter'. Die ontwikkeling gaat eerder uit van een zelfgestuurd proces bij het individu. Steeds komt het individu als zelf actief naar voor. "Ontwikkelen kan men enkel zelf doen" (HAUPT 2000). Ontwikkeling wordt wel beïnvloed van buitenaf door sociale en materiële omstandigheden. Men kan voorwaarden scheppen die een gunstige ontwikkeling eerder bevorderen of eerder afremmen. Bij het concept Basale Stimulatie gaat het erom van zodanige voorwaarden te scheppen dat de mens met een zware beperking de ontwikkeling kan doorlopen die binnen zijn mogelijkheden ligt. Het is daarbij belangrijk om ontwikkeling in zijn totaliteit te zien. Die holistische visie betekent dat de meest uiteenlopende leerprocessen, ervaringen, denken en waarnemen, altijd ook gepaard gaan met bewegen en communiceren en andere ontwikkelingsprocessen. En dit alles moet op hetzelfde actuele moment door dezelfde persoon worden opgebracht. Die totaalvisie geldt ook voor ouders, leerkrachten en therapeuten. Ook zij kunnen zich niet in stukken verdelen. Dit holistisch model tracht FRÖHLICH (2007, 90) in onderstaand schema visueel voor te stellen:

Schema 2: globaliteit van de ontwikkeling

...op het vlak van:

- **gezondheid en welbevinden**
- **vorming en deelname aan het maatschappelijk leven**
- **zelfrealisatie**

en die aspecten bij de benaderde personen te bevorderen, in stand te houden of te ondersteunen.

Gezondheid en welbevinden, vorming en deelname aan het maatschappelijk leven zowel als zelfrealisatie geven de doelstellingen aan waar Basale Stimulatie naartoe werkt.

Deze vijf genoemde categorieën:

- omvatten, elk met een ander accent, het brede kader van Basale Stimulatie, en dit zowel vanuit verpleegkundige als vanuit (ortho)pedagogische en therapeutische hoek.

- zijn op te vatten als grondpeilers van de centrale thema's van Basale Stimulatie zoals BIENSTEIN / FRÖHLICH (2007, 78-99) hieronder formuleren:
  - het leven behouden en ontwikkeling ervaren
  - het eigen leven gewaar worden
  - zekerheid ervaren en vertrouwen opbouwen
  - het eigen ritme ontwikkelen
  - zelf vorm geven aan het leven
  - de omgeving ervaren
  - relaties aanknopen en ontmoetingen gestalte geven
  - zin en betekenis geven en ervaren
  - zelfstandig leven en verantwoording afleggen

De vraag naar het eigene van Basale Stimulatie

Dialogo, communicatie, vorming, gezondheid, welbevinden, betrokkenheid...zijn zeker begrippen die ook, buiten Basale Stimulatie om, aan bod komen in de therapie, de verpleging en het (ortho)pedagogisch handelen. Die overweging zou tot de vraag kunnen leiden wat nu juist typisch is aan Basale Stimulatie. Waarin onderscheidt Basale Stimulatie zich van andere domeinen binnen de Pedagogiek? Er zijn tenminste twee antwoorden op deze vragen:

- Basale Stimulatie biedt werkelijk basale inhouden aan. Het biedt een knowhow voor het bevorderen van de ontwikkeling. Daarbij worden er geen prestaties of reeds aanwezige vaardigheden van de doelgroep verwacht. Men kan met het concept aan de slag van zodra een mens in de wereld is, zolang hij leeft en hoe groot zijn beperking ook moge zijn. De ontwikkeling van Basale Stimulatie heeft reeds in de zeventiger jaren helpen aantonen “dat de tot dan toe heersende opvatting over de onopvoedbaarheid van een persoon met een diepe beperking, totaal onhoudbaar was” (PRASCHAK 1990, 9).
- Basale Stimulatie stelt de mogelijkheden die het menselijk lichaam biedt centraal. In die mate is het een lichaamsgerichte benadering. Het lichaam immers, stelt voor ons een persoonlijke benadering weer open, daar waar schijnbaar alle communicatieve en geestelijke relaties verstoord zijn (FRÖHLICH 2003, 10). Het lichaam is niet zomaar iets, het is veeleer een manifest gegeven: zichtbaar, hoorbaar, voelbaar; een gegeven dat men niet kan ontkennen of beter: waar je in realiteit niet naast kan kijken.

Ter afronding en om verder over na te denken: een beetje antropologie

Door de nadruk te leggen op de lichamelijkeheid en de totaliteit, wil Basale Stimulatie antropologisch dualisme vermijden. Dit betekent dat zij afziet van dualisme tussen geest en lichaam, tussen een “hoger” denkvermogen en een louter fysieke substantie in de mens. Zulke dualismen leiden vlug tot overschatting van het intellect en tegelijk tot geringschatting van diegenen die niet over een hoger denkvermogen beschikken.

“Mens zijn”, opgevat in de betekenis van “volledig en levend lichaam zijn” gaat ver terug tot de traditie van het Oude Testament. De mens in het oude testament *heeft* niet een lichaam, hij *is* lichaam. De antropologie van het Oude Testament wijst er ons uitdrukkelijk op dat het dualisme tussen lichaam en geest haar volledig vreemd is (FREVEL 2003, 27). Dit stellen we ook verder vast in de Bijbel waar we lezen: “Je bent stof en tot stof zal je wederkeren” . Daarmee houdt de bijbel aan de mens zeer duidelijk zijn stoffelijkheid (en meteen zijn vergankelijkheid) voor ogen. En toch ziet zij de mens ook als gemaakt naar het beeld van God en – vooral in het Nieuwe Testament – voor de eeuwigheid (NOCKE 1999, 150-153).

Vertaling uit het Duits door Luk Bekaert.

Bibliografie:

- ACKERMANN, Karl-Ernst (2007): Sonderpädagogische Erfindungskraft als Medium der Wiederentdeckung der Bildsamkeit. Zum physiologischen Ansatz einer „Pädagogik bei schwerster Behinderung“. In: Ulrike MIETZNER / Heinz-Elmar TENORTH / Nicole WELTER (Hrsg.): Pädagogische Anthropologie – Mechanismus einer Praxis. (Zeitschrift für Pädagogik, 52. Beiheft). Weinheim / Basel: Beltz, S. 155-170.
- BIENSTEIN, Christel / FRÖHLICH, Andreas (⁴2007): Basale Stimulation in der Pflege. Die Grundlagen. Seelze-Velber: Kallmeyer.
- FREVEL, Christian (2003): Altes Testament. In: DERS. / Oda WISCHMEYER: Menschsein. Perspektiven des Alten und Neuen Testaments. (Die Neue Echter Bibel – Themen, 11). Würzburg: Echter, S. 7-60.
- FRÖHLICH, Andreas (2007): Basale Stimulation. In: Heinrich GREVING (Hrsg.): Kompendium der Heilpädagogik. Band 1. Troisdorf: Bildungsverlag Eins, S. 88-96.
- FRÖHLICH, Andreas (²2006): Basale Förderung. In: Georg ANTOR / Ulrich BLEIDICK (Hrsg.): Handlexikon der Behindertenpädagogik. Schlüsselbegriffe aus Theorie und Praxis. Stuttgart: Kohlhammer, S. 402-404.
- FRÖHLICH, Andreas (⁴2003): Basale Stimulation. Das Konzept. Düsseldorf: selbstbestimmtes Leben.
- FRÖHLICH, Andreas (1978): Ansätze zur ganzheitlichen Frühförderung schwer geistig Behinderter unter sensumotorischem Aspekt. In: BUNDESVEREINIGUNG LEBENSHILFE FÜR GEISTIG BEHINDERTE E. V. (Hrsg.): Hilfen für schwer geistig Behinderte. Eingliederung statt Isolation. (Schriftenreihe, 3). Marburg: Lebenshilfe, S. 42-57.
- FRÖHLICH, Andreas / NYDAHL, Peter (¹⁰2004): Basale Stimulation. In: Edith KELLNHAUSER / Susanne SCHEWIOR-POPP / Franz SITZMANN / Ursula GEIBNER / Martina GÜMMER / Lothar ULRICH (Hrsg.): Pflege. Professionalität erleben. Stuttgart / New York: Thieme, S. 83-90.
- FRÖHLICH, Andreas / SIMON, Angela (2004): Gemeinsamkeiten entdecken. Mit schwerstbehinderten Kindern kommunizieren. Düsseldorf: selbstbestimmtes Leben.
- HAUPT, Ursula (2000): Entwickeln kann man sich nur selbst. In: Zusammen 20 (2), S. 4-7.
- HAUPT, Ursula / FRÖHLICH, Andreas (1982): Personenkreis. In: DIES.: Entwicklungsförderung schwerstbehinderter Kinder. Bericht über einen Schulversuch. Teil I. Mainz: v. Hase & Koehler, S. 20-24.
- MALL, Winfried (⁵2004): Kommunikation ohne Voraussetzungen mit Menschen mit schwersten Beeinträchtigungen. Ein Werkheft. Heidelberg: Winter („Edition S“).
- MALL, Winfried (²1993): Kommunikation – Basis der Förderung. In: Eugen X. FREI / Hans-Peter MERZ (Hrsg.): Menschen mit schwerer geistiger Behinderung. Alltagswirklichkeit und Zukunft. Luzern: Edition SZH / SPC, S. 135-151.
- MEYER, Hilbert (⁶1994): Unterrichtsmethoden. I: Theorieband. Frankfurt am Main: Cornelsen.
- NÖCKE, Franz-Josef (⁶1999): Eschatologie. (Leitfaden Theologie, 6). Düsseldorf: Patmos.
- PRASCHAK, Wolfgang (1990): Sensumotorische Kooperation mit Schwerstbehinderten als Herausforderung für eine allgemeine Pädagogik. (Theorie und Praxis, 31). Hannover: Universität Hannover, Fachbereich Erziehungswissenschaften I.
- SCHNELL, Martin W. (2004): Ethik und Anthropologie der Basalen Stimulation. In: DERS. (Hrsg.): Leib. Körper. Maschine. Interdisziplinäre Studien über den bedürftigen Menschen. Düsseldorf: Selbstbestimmtes Leben, S. 105-114.
- THEUNISSEN, Georg (2000): Lebensbereich Freizeit – ein vergessenes Thema für Menschen, die als geistig schwer- und mehrfachbehindert gelten. In: Günther CLOERKES / Reinhard MARKOWETZ (Hrsg.): Freizeit im Leben behinderter Menschen. Theoretische Grundlagen und sozialintegrative Praxis. Heidelberg: Winter (Edition S), S. 137-149.